

Plyn

– strategické partnerství prověřené desetiletími

Ing. Hugo Kysilka, vice-president
pro mezinárodní vztahy a investice,
VEMEX s.r.o.

HISTORIE

Budování plynovodů

a počátky dodávek do Evropy

Spolupráce mezi Ruskou federací (dále také RF) a Evropou v oblasti energetiky má již 50letou historii. Podívejme se detailněji na **oblast plynárenství**:

- 1946 byl postaven v Rusku první plynovod Saratov-Moskva,
- 1960/1 první tranzitní plynovod Buchar – Ural,
- 1965 vznik Ministerstva plynárenského průmyslu SSSR (z GLAVGAZA) a souhlas sovětského vedení strany s ideou dodávek plynu do Evropy,
- 1966 začíná export zemního plynu do Polska,
- 1967 byl postaven plynovod Bratrství do ČSSR,
- 1968 začali první dodávky plynu do západní Evropy; prvním odběratelem byla rakouská firma OMV,
- 1970 sovětský PZO Sojuzněftexport a německý Ruhrgas podepsali 20letý dlouhodobý kontrakt na dodávky plynu do SRN; tento kontrakt vešel do historie jako Kontrakt plyn za trubky,
- 1971 na území Československa započala výstavba tranzitního systému - projekt patří jednoznačně k nejvýznamnějším projektům, protože zajistil a zajišťuje dodávky plynu do Evropy,
- 1971 dodávky do Finska,
- 1974 dodávky do Itálie,
- 1975 dodávky do Maďarska a Francie,
- 1978 dodávky do Rumunska,
- a dále v 80. letech do Turecka, Řecka, Makedonie,
- v roce 1984 dosáhla těžba plynu 587 miliard m³ za rok a 1. místo v těžbě na světě,
- za období 1967-89 bylo zprovozněno 8 magistrálních plynovodů spojujících naleziště plynu v RF s Evropou.

Cena plynu a její historie

Pokud jsme se již dotkli historie ve spolupráci, bylo by dobré se zmínit také trochu

Dodávky zemního plynu jsou silně svázány s dodávkami z Ruské federace. Článek pojednává o historii vztahů a vazeb nejvýznamnější ruské plynárenské společnosti, Gazpromu, se státy bývalého Sovětského svazu a evropskými státy a plynárenskými cestami, kterými je plyn dopravován do Evropy a Asie z Ruské federace.

o konstrukci ceny za plyn včetně jejího historického vývoje.

Zvláštností tvorby ceny za plyn na rozdíl od ceny za jiné druhy energie je to, že je spojena s vysokými finančními náklady spojenými s těžbou a přepravou plynu. Tento fakt má vliv i na to, že obchod s plynem probíhá v rámci dlouhodobých kontraktů, které exportérům zajišťují pokrytí amortizačních nákladů, úhradu úvěru na těžbu a dopravu atd. V současné době jsou uzavírány kontrakty až na dobu 35 let a jen pro dokreslení Gazpromexport má takto podepsané kontrakty se všemi nejvýznamnějšími odběrateli, jako jsou Ruhrgas, Wintershall, VNG, OMV, Gasunie, Gas de France atd.

Cena se neodvíjí pouze z vlastních nákladů, ale mimo jiné v návaznosti na cenu alternativních paliv, a to především ropy, ropných produktů, ale také elektrické energie. Samozřejmě se do ní promítá ekonomická situace v každé zemi dovážející plyn, míra inflace, kursové pohyby, ... Než bylo dosaženo přijetí jednotné koncepce cenové tvorby, tak cenové vzorce prošly svým vývojem.

V 60. letech se v exportních kontraktech používala metoda stanovení ceny na základě fixních cen vycházejících z vlastních výrobních nákladů.

Později v návaznosti na zdražování energií se hledaly nové metody a začaly se používat tzv. stupňovité ceny, které se periodicky upřesňovaly a později tzv. klouzavé ceny reagující na dynamiku vývoje na energetickém trhu.

Do roku 1973 se cena v podstatě fixovala a její změna byla závislá jen na míře inflace v každé zemi dovážející plyn. V té době byla cena plynu v USA i v Evropě nižší než cena mazutu. Energetická krize v letech 1973-74 nepřinesla proporcionální zvýšení cen za plyn, a proto zesiluje úsilí exportérů plynu na změnu metodiky stanovení cen, především v návaznosti na ceny ropy a ropných produktů a samozřejmě i na vlastní náklady spojené s těžbou a dopravou plynu.

V roce 1980 dochází k průlomové změně, i když jen ve vztahu k principu stanovení ceny. Na zasedání OPEC ve Vídni bylo navrženo stanovovat cenu plynu v návaznosti na cenu

ropy a ropných produktů. V této době si začali všichni postupně uvědomovat pozitivní vliv plynu na prohlubující se energetickou krizi. Navíc při zjednodušeném výpočtu měly ropné společnosti až 6x vyšší zisky než plynárenské (pro ilustraci ropné společnosti měly zisk 8,6 dolaru/barel a plynárenské 1,3 dolaru/barel). OPEC navrhol následující princip:

- plyn je rovnocenný ropě,
- kontrakty na plyn budou uzavírány na dobu 15-20 let,
- plyn je ekologicky čistší než ropa a její produkty,
- zvýšení ceny za plyn povede k jeho ekonomičtějšímu využívání.

Hlavními propagátory těchto principů v té době byl Alžír, Irán a Norsko. Dalším jejich argumentem byl ten fakt, že náklady spojené s těžbou a nákladným využíváním plynu jsou podstatně větší než u ropy a dlouhodobé kontrakty jsou garantem energetické bezpečnosti každého státu a dále, že dochází k většímu rozvoji při využívání plynu v ekonomikách jednotlivých států.

Rozpor týkající se nové metodiky tvorby cen mezi vývozci a dovozci plynu trval však ještě dosti dlouho.

Prvním, kdo přijal tuto metodiku byla Belgie, konkrétně firma Distrigas podepsala s alžírskou firmou Sonatrach kontrakt v roce 1981. Dále v roce 1986 alžírský dodavatel podepisuje za nových podmínek kontrakt s italskou firmou SNAM. Největší rozpor přetrvával mezi francouzskými odběrateli a Alžírskem. Francouzská strana dokonce odmítala proplácet vystavené faktury a vše se podařilo uzavřít až v roce 1989, kdy Gas de France podmínky akceptoval, ale s platností již od 1.1.1987. Norsko v té době s jedinou exportní firmou Statoil uzavřelo za nových podmínek kontrakt v roce 1982 s jedním z německých odběratelů.

V té době proti nové metodě tvorby cen vystupovali holanďané. Nesouhlasili s metodou, která podle nich neodpovídala evropskému energetickému trhu a snažili se prosazovat metodu srovnání úrovně cen plynu u konečných odběratelů v návaznosti na všechny

druhy energie (uhlí, elektrická energie apod.). Nakonec holandský princip stanovení konkurenčně schopné ceny plynu u konečných odběratelů v návaznosti na alternativní paliva sehrál velmi významnou roli při stanovení cen plynu v Evropě v dalších letech.

DODAVATELÉ PLYNU DO EVROPY A ROLE RF V EVROPSKÉM SYSTÉMU

Největším dodavatelem plynu do Evropy je samozřejmě Rusko, které zajišťuje 41 % dováženého plynu do Evropy. Za RF se řadí Norsko (80 miliard m³ plynu), Holandsko (47 miliard m³) a Alžírsko (39 miliard m³). Od ostatních dodavatelů teče do Evropy přibližně 20 miliard m³.

K dnešnímu dni si dodavatele do Evropy rozdělme pro ilustraci do několika skupin:

- a) Norsko, V. Británie a Holandsko,
- b) Ruská federace,
- c) Centrální asijské země (Kazachstán, Turkmenistán, Uzbekistán),
- d) Blízký východ (Írán, Irák, Katar, Omán, Jemen, Saudská Arábie),
- e) Afrika (Alžír, Egypt, Libye, Nigerie).

ENERGETICKÁ POLITIKA RF – EU

Od konce 70. let je téma „energetika“ a spolupráce v této oblasti mezi evropskými zeměmi a Ruskem stále klíčová. Bez ohledu na fakt, že spolupráce v oblasti plynu mezi zeměmi EU a RF je skutečně reálná, existuje řada momentů, kde doposud neexistuje jednotná pozice obou stran. Jaké jsou zásady energetické politiky EU a RF?

Energetická politika EU

- Základní dokumenty, kterými se řídí EU
- Energetická charta, která byla připravována od roku 1991 a která byla přijata v roce 1994,
 - Směrnice o vnitřním trhu s plynem: 2003/55/EC,
 - Zelená kniha EU z března 2006,
 - Sdělení Evropské komise Energetická politika pro Evropu z 10. ledna 2007, ve kterém jsou obsaženy 3 základní směry:
 - energetická bezpečnost,
 - vývoj v oblasti energetiky,
 - ochrana ovzduší,
- a tento dokument byl rozpracován na summitu EU v březnu 2007.

Základní principy rozvoje energetiky Ruska

- Základními principy rozvoje ruské energetiky jsou:
- zajištění vnitřních potřeb Ruska a plnění mezinárodních dohod,
 - liberalizace svého energetického trhu,
 - zvýšení zájmu o zahraniční investice do energetiky Ruska,

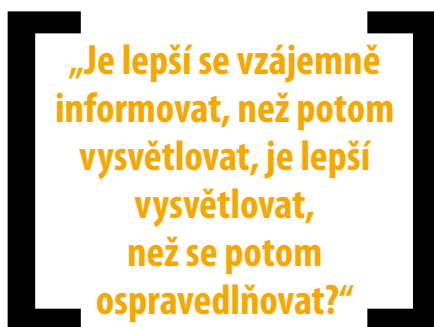
- rozvoj tranzitních kapacit a diversifikace směrů dodávek,
- zajištění transparentnosti v dlouhodobých pravidlech mezi spotřebitelskými zeměmi a zeměmi zajišťujícími tranzit ruského plynu/ropy,
- zvýšení energetické efektivity, obnovitelné zdroje atd.

Porovnání energetických politik EU a RF

Pokud vytáhneme z obou principů to nejdůležitější, tak je to :

- z principů EU – Směrnice 2003/55 a konkrétně předmluva, kde se uvádí, že dlouhodobé smlouvy budou i nadále důležitým prvkem zásobování zemním plynem členských zemí EU a
- z principů Ruska – Gazprom zrušil ve smlouvách se západoevropskými společnostmi ustanovení zakazující opětovné vývozy a nebude je zahrnovat do nových smluv.

Bez ohledu na to, že Rusko neratifikovalo Energetickou chartu, je ochotno postupně o sporných bodech jednat. Bohužel tento proces se táhne již 15 let a za tuto dobu se Rusku nepodařilo vstoupit na evropský trh - např. s jadernými materiály, což je v rozporu s podmínkami charty. Z druhé strany je nutno vyzvednout např. spolupráci v plynárenství mezi Gazpromem a německým koncernem BASF (týká se plynového kondenzátu), mezi Gazpromem a italskou firmou ENI , která se týká přímých dodávek na italský trh apod...

(citát ruské diplomacie)

V posledním období proběhla celá řada nejrůznějších konferencí a kulatých stolů, při kterých se obě strany snažily stále více vyjasnit svoje názory.

Zkusme si nastínit některé problémy, které v současné době mezi EU a Ruskem existují a o kterých je dobré minimálně přemýšlet:

- 1) Ideologizace energetického vztahu stran a následně diskriminace ruských energetických společností. Tento fakt se periodicky opakuje v řadě evropských novin.
- 2) V návaznosti na tento fakt potom chybí i vzájemná důvěra.
- 3) Objevují se i nepodložené informace

o tom, že Rusko není schopno zvyšovat těžbu plynu a ropy.

4) Nesprávné ocenění garancí týkajících se bezpečnosti dodávek plynu (vztah s Ukrajinou a Běloruskem).

Na toto je nutno se dívat jak z pozice energetické bezpečnosti, tak i z pozice rovnováhy poptávky a nabídky.

5) Otázka ratifikace Energetické charty ze strany Ruska. Je nutné si uvědomit, že ratifikovat Chartu Rusko bude tehdy, pokud budou vyřešeny všechny otázky spojené s Tranzitním protokolem.

V neposlední řadě je tu otázka, týkající se polského embarga na „nastartování“ nové energetické dohody. Bohužel spojení vývozu masa z Polska (navíc nejde o vývoz polského masa) s energetickými dohodami je přinejmenším pochybné.

LIBERALIZACE = MONOPOLIZACE?

V poslední době bylo často slyšet kritiku nejen z Evropy, ale i z USA na Rusko za to, že neatomizuje plynárenský gigant Gazprom, a tím nejde cestou liberalizačních reform. V roce 1998 po opublikování evropské plynárenské směrnice se předpokládalo, že tento dokument bude stimulovat konkurenci na plynárenském trhu, že si budou moci hráči na trhu vybírat libovolného dodavatele plynu. Proto se v této době otevřela otázka ukončení principu dlouhodobých kontraktů.

Předpokládalo se, že společnosti budou bojovat o odběratele, a tím i dojde ke snížení cen plynu. Ale vše se ukázalo být úplně jinak.

Došlo to tak daleko, že odběratelé kupují plyn i energii prakticky z jedné rukou. Podívejme se na situaci v některých zemích:

Německo

Nejdříve v roce 2000 došlo ke spojení dvou energetických společností VEBA a VIAG do jedné korporace E.ON a v roce 2003 pohltil E.ON i plynárenskou společnost RUHRGAS. Za několik let E.ON získal vliv v 17 zemích Evropy. Dále v roce 2005 získal britskou plynárenskou společnost COGL a v tomto roce má nasměrováno do Španělska, kde je cílem firma Endesa.

Francie

V začátcích liberalizace energetická společnost EDF získala společně s italským AEM energetickou společnost Edison. V roce 2006 došlo ke spojení plynárenské GdF s energetickou francouzsko-belgickou firmou Suez. Předtím však GdF získalo britskou firmu CEG UK a teď vede jednání s iránským Ministerstvem o nákupu 10 % akcií iránského naleziště Jižní Pars.

Itálie

Odborníci nevyklučují, že může dojít ke spojení dvou dominantních firem v elektro-

nergetice a plynu - ENI a Enel.

Velká Británie

V roce 1998 došlo k rozdělení British Gasu na dvě společnosti - BG Trans a Centrica a tím byl plynárenský trh liberalizován. Obchoduje se v rámci krátkodobých smluv. To byl cíl, ale bohužel cenové prognózy směrem dolů se nepotvrdily, naopak v Británii jsou nejvyšší ceny v Evropě.

Situace v Rusku

Proces liberalizace je započat, ale týká se výroby elektrické energie, tzn. RAO ES. O části tohoto monstra má zájem jak E.ON, tak i Enel.

Co se týče plynárenství, tak Gazprom má samozřejmě také svůj zájem o akcie RAO ES, je též vysoce aktivní v ropném průmyslu (včetně těžby a prodeje) a na evropských trzích si svoji cestu již před mnoha lety prošlapal vytvořením německé společnosti Wingas (s BASF). A to, že je majitelem akcií plynárenských společností v zemích bývalého SSSR nemůže nikoho udivit. Není nutné se zmiňovat o spojenectví s Wingasem a Ruhrgasem v projektu Baltského plynovodu, spojení s Wingasem a rakouským RAG v zásobníku Haidach v Rakousku, 48 % akcií polského plynovodu Jamal – Evropa,...

Výsledek liberalizace

Došlo skutečně k paradoxní situaci, že liberalizace plynárenského sektoru se dostala do jiné fáze, a to do monopolizace.

VZTAHY GAZPROMU S PLYNÁRENSKÝMI PARTNERY BÝVALÝCH STÁTŮ SPOLEČENSTVÍ NEZÁVISLÝCH STÁTŮ

O vztazích Gazpromu s EU a s plynárenskými evropskými společnostmi je toho napsáno a řečeno dost, a proto navrhuji se podívat na vztahy v bývalém SSSR (nebo SNS).

Arménie – plyn výměnou za elektrickou energii

V 1997 ministr energetiky Arménie, Gazprom a Itera (Ruský nezávislý producent plynu) podepsali vytvoření společného podniku ArmRosgazprom, který je od roku 1998 majitelem plynárenského systému. Gazprom má 57,6 %, arménská strana 34,7 % a Itera 7,7 %.

Za deset let činnosti vzrostla spotřeba plynu u obyvatel z 6,2 % na 25,2 % a v průmyslu z 15 % na 21 %. Dále plynofikace vzrostla z 22 % na 84 %!

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Spotřeba (mld. m ³)	1,404	1,403	1,070	1,201	1,333	1,685	1,716

Tabulka 1: Spotřeba zemního plynu v Arménii

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Spotřeba (mld. m ³)	5,4	7,8	7,8	8	8,4	10,3	10,8
Dovoz z RF (mld. m ³)	3,5	3,9	4,1	4,9	4,5	4,5	4,5

Dovoz v roce 2007 z RF je 0.

Tabulka 2: Spotřeba zemního plynu v Ázerbajdžánu a dovoz z RF

Arménie je exportérem elektřiny, a proto nákup a prodej uvnitř země je přímo spojen s exportem elektrické energie. V současné době se vedou jednání týkající se tranzitu elektřiny přes Irán a Irák.

Další investice

- plynovod Arménie – Irán a s tím spojená výstavba plynovodu po Arménii v délce 237 km a průměru 720 mm,
- rozšíření podzemního zásobníku plynu Abovjanskaja na kapacitu 150 mil. m³ (Zásobník je unikátní tím, že jde o bývalý solný důl.)

Cena

Vzhledem k tomu, že ArmRosgazprom je společný podnik, tak smluvní cena je rozdílná od sousedních států a je tvořena jinou filozofií – v roce 2004 byla cca 54 dolarů za 1000 m³, letos je to cca 110 dolarů za 1000 m³.

Ázerbajdžán

„Konec energetické spolupráce s Ruskem“ – to jsou slova ministra průmyslu a energetiky Ázerbajdžánu Natika Alšova z ledna 2007. To znamená, že směr na jih, sever a západ se změnil jen na jeden: západní – do Gruzie a Turecka. Jak dlouho tato změna směru bude trvat? Do doby, než dojdou zásoby ropy a plynu?

Oficiální údaje o zásobách ropy a plynu se nikde neuvádějí, ale mohu tvrdit, že zásoby plynu jsou kolem 1,7 trilionů m³ plynu.

Státní podnik GNKAR dobývá 66 % z roční těžby v zemi. V 2006 byla rozpracována nová koncepce rozvoje na roky 2007-2008, která má za cíl vytěžit v roce 2007 kolem 6 miliard a v roce 2008 již 9 miliard kubických metrů.

Ceny

- 2005 60 dolarů za 1000 m³
- 2006 110 dolarů
- 2007 Byl návrh cca 235 dolarů, jednání zatím nepokračují.

Investice

V roce 2006 bylo otevřeno nové naleziš-

tě Šach-Denis, ložisko, které by mělo dávat kolem 5,6 miliardy m³ plynu. Zatím se objevila celá řada technických problémů, několik dní se netěžilo, ... Pokud ale dojde ke stabilizaci těžby, může začít i export do Gruzie.

Další projekty realizované v letech 2006-2007 jsou plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum a plynový kondenzát plynovodem Baku -Tbilisi – Džežchan. Oba do Turecka.

Koncem roku 2006 vystoupil v Bruselu prezident Aliev se slovy „Ázerbajdžán bude první zemí z kaspického regionu, která bude napřímo dodávat ropu a plyn Evropě.“ Memorandum mezi EU a Ázerbajdžánem bylo také podepsáno. Pokud se však vrátíme k plánovaným prognózám těžby, tak v letech 2015-2016 by měla být těžba kolem 35 miliard, vlastní spotřeba kolem 20 miliard, což znamená, že by pro EU zůstalo kolem 15 miliard.

Bělorusko

„Bůh dal Bělorusku strategickou výhodu – geografickou a geopolitickou polohu.“ To jsou slova presidenta Lukašenka.

Vlastní energetický potenciál má Bělorusko pro svoji ekonomiku zajištěn z přibližně 13-15 %.

Tranzit a prodej plynu zajišťuje státní koncern Beltransgaz, který vlastní 7 000 km plynovodů o průměrech 100-1400 mm, z toho 3522 km magistralních, také obsluhuje hlavní „příjmový“ plynovod Jamal-Evropa. V minulém roce bylo do Běloruska dodáno 20,8 miliard m³ a tranzitovány byly 44,2 miliardy .

Plynárenský konflikt v roce 2006: Ten byl uhašen v posledních minutách prosince 2006 podepsáním memoranda, na jehož základě Bělorusko odebere 21,2 miliardy v roce 2007 a bude-li nutno dostane dalších 600 mil. m³ navíc.

Ceny

V roce 2006 nakupoval Beltransgaz za 46,68 dolarů za tisíc kubíků.

V 2007 je cena 100 dolarů, v roce 2008 bude vypočítána podle evropských zvyklostí, ale s použitím zlevňujícího koeficientu, tzn. bude to 67 % evropské ceny bez tranzitních nákladů (net back), v roce 2009 – 80 %, 2010 – 90 % a v 2011 – 100 %. Tranzitní tarif od 1.1.2007 bude zvýšen z 0,75 dolaru (cena roku 2004) na 1,45 dolaru za 1 000 m³ na 1 km.

Kromě toho byla podepsána dohoda

Rok	2003	2004	2005	2006
Spotřeba (mld. m ³)	18,1	10,2	19,8	20,8
Tranzit (mld. m ³)	33,1	35,3	40,4	44,2

Tabulka 3: Dodávka a tranzit zemního plynu v Bělorusku

o vytvoření společného podniku na bázi Beltransgazu a Gazprom zaplatí 50 % oceněné hodnoty, což je 2,5 miliardy dolarů. Tato částka se bude splácet během 4 let rovnými díly.

Lze konstatovat, že se vše podařilo rozumně urovnat. President Lukašenko v rozhovoru pro Reuters sdělil, že byla chyba orientovat se na Rusko a že půjde směrem na západ..... V. Putin zachoval ledový klid a vše se postupně uklidnilo.

Ukrajina – plynárenské oteplení vztahů

4.1.2006 je datum, kdy byl podepsán dokument, který radikálně změnil situaci v plynárenském sektoru Ukrajiny. Tuto smlouvu podepsal Naftogas Ukrajiny, Gazprom a RosUkrEnergo. Od tohoto momentu je jediným dodavatelem plynu na Ukrajinu RosUkrEnergo. Smlouva otevřela cestu nárůstu cen (z 50 dolarů na 95 dolarů za 1 000 m³ a potom z 95 na 130 dolarů, s tím, že po dobu 5 let bude zafixována cena za tranzit – 1,6 dolaru za 1 000 m³ na 100 km.

Spotřeba Ukrajiny je kolem 76 miliard m³, přičemž vlastní těžba činí 20,84 miliardy. Tzn. že Ukrajina nepokrývá svou těžbou ani 1/3 svých požadavků.

Dceřiná firma Ukrtransgaz přepravila v loňském roce 113,8 miliardy, což je o 7,7 miliardy méně než v roce 2005. Navíc, tyto objemy jdou dolů již 3. rokem. Spuštěním Baltského plynovodu se tranzitní objemy k roku 2013 mohou ještě více snížit.

Na druhou stranu, pokud by ukrajinská strana začala investovat do plynovodu Bogo-ročany – Užhorod mohla by zvýšit tranzitní objem o 20 miliard m³.

Problém číslo jedna ale zůstává těžba vlastního plynu. Vkládány jsou naděje do nalezišť v Černém a Azovském moři (investorem je americká firma VANCO Int.). Vedou se jednání se Shellem a ExoonMobil, která se týká nalezišť v oblasti Doněcko-Dněprovské nížiny. Ukrajina hledá však i možnosti vlastní těžby v Turkmenistánu, v RF, v Libyi,...

Vše nasvědčuje tomu, že kritická situace ve vztazích mezi Gazpromem a Ukrajinou z prosince 2005 je minulost. Ale nelze říct, že by vývoj ve vztazích byl nezajímavý. Např. místopředseda ukrajinské vlády Kljuev dvakrát prohlásil, že Ukrajina bude měnit operátora - firmu RosUkrEnergo, a v tisku proskočilo, že by novým operátorem mohla být jiná ruská firma – Itera.

Ale podle mého názoru je nutno velmi seriózně přemýšlet o vystoupení presidenta Putina z ledna t.r., kdy mluvil o výměně těžebních aktiv v RF za podíl v tranzitním systému Ukrajiny. Bohužel nikdo z ukrajinských politiků se k podobné iniciativě nechce vyjádřit. Zareagoval jen ukrajinský parlament, který zakázal jakékoliv právní operace (prodej, leasing, pronájem, privatizace,...) s tranzitním systémem a šéf „Nafty“ doporučil nabídnout jako aktiva jen podíly v distribučních společnostech Ukrajiny.

Premiér Janukovič při návštěvě Německa a při setkání s kancléřkou Merkelovou (Paní kancléřka udělala výjimku v německém diplomatickém protokolu a osobně jej uvítala při jeho přiletu na letišti -- osobně vítá jen hlavy států) otevřel opětovně otázku mezivládní dohody z roku 2002, týkající se plynárenského konsorcia Rusko – Ukrajina – Německo. Bohužel v té samé době jedná paní Timošenko (leader opoziční strany k vládnoucí) v USA a přesvědčuje americké vedení o tom, že premiér Janukovič jedná jen v zájmu Ruska. Je pozitivní, že názor Německa odpovídá i názorům EU, kde jsou cílem dobré energetické vztahy mezi Ruskem a Ukrajinou.

Kazachstán

– kazachstánský plyn na rozcestí?

K velmi zajímavým informacím z oblasti plynu patří fakt, že je před podepsáním dohoda mezi Gazpromem a KazMunaiGazem o vytvoření společného podniku v Orenburském výrobním komplexu (zde dochází k odsiřování kazachstánského plynu). Tato dohoda zavazuje obě strany podepsat dlouhodobou dohodu, týkající se realizace minimálně 15 miliard m³ jak v RF, tak také prostřednictvím firmy Gazpromexport v zahraničí.

Investice je oceněna na 600 mil. dolarů. Od ledna 2007 vstoupila v platnost „spotovává“ dohoda mezi KazMunaiGazem, Gazpromem a Uzbekněftgazom v objemu 3,5 miliardy m³.

KazMunaiGaz má svoji tranzitní organizaci KazTransGaz, jehož dceřiná firma Intergaz Centrální Asie (ICA) obsluhuje 6 magistrálních plynovodů (10 tis. km a kapacitu do 190 miliard m³ - turkmenský, uzbeký a kazašský plyn) a v 2006 přepravila kolem 126 miliard kubiků plynu.

Těžba plynu vzrostla v roce 2006 na 26,7 miliard m³ (v 2005 byla 26 miliard m³ a v 2004 jen 20 miliard m³). V Karačaganském ložisku (nejdůležitější ložisko) bylo vytěženo

11,9 miliardy. Předpokládá se, že lze dosáhnout během krátké doby objemu 38 miliard za rok.

V roce 2008 se plánuje podepsání dohody mezi KazMunaiGazem a čínskou firmou CNPC na stavbu plynovodu do Číny s tím, že již v 2009 by mohlo být exportováno do 10 miliard m³ plynu a celkově po roce 2012 kolem 30 miliard m³.

Velmi aktivně se rozvíjí spolupráce s malajskou firmou Petronas v těžbě plynu v Kaspickém moři (Turkmenská část) a tranzit do Číny přes Kazachstán.

Velké naděje jsou vkládány do naleziště Tengis, kde se předpokládá objem zásob kolem 569 miliard m³.

Turkmenistán – plyn v pouštích

V prosinci 2006 naprosto neočekávaně umírá „otec všech Turkmenů“ prezident Saparmarat Nijazov. V únoru t.r. byl inaugurován nově vybraný prezident Gurbanguly Berdymuchammedov. Je naprosto logické, že hlavu ruské delegace na inauguraci, premiéra Fradkova, musela velmi zajímat odpověď na otázku – „Co bude se smlouvami uzavřenými s bývalým prezidentem?“ Prezident Berdymuchammedov asi všechny přítomné uklidnil slovy: „Turkmenistán bude věrně dodržovat dříve podepsané energetické dohody.“ Při setkání s premiérem Fradkovem přímo sdělil: “Plány a idee, podepsané prezidenty Putinem a Nijazovem je nutné přivádět k životu.“

Co to je Turkmenistán? To je 20 trilionů m³ plynu!

Proto Moskva i Peking vidí v Turkmenistánu dlouhodobého partnera pro nákup plynu v průběhu 25-30 let. Gazprom má zájem již letos o 50 miliard s postupným zvyšováním na 70-80 milionů ročně.

Čína by měla zájem dovážet z Turkmenistánu 30 miliard, počínaje rokem 2009 již novým plynovodem.

Dne 12.05.2007 byla u Turkmenbaši (Turkmenistán) podepsána Společná deklarace prezidenta Kazachstánu, prezidenta Ruské federace, prezidenta Turkmenistánu a prezidenta Uzbekistánu o rozvoji plynárenských kapacit v regionu Centrální Asie. Tento dokument, o kterém se v západních médiích moc nepsalo, je velmi důležitý. Vychází z dohod z let 2002 a 2003 a týká se spolupráce všech 4 zemí při rekonstrukci plynárenských sítí a stavbě nových plynovodů.

V roce 2006 byl přijat program rozvoje odvětví do roku 2030 a podle ní je naplánováno již v roce 2020 exportovat 220 mil. m³ oproti 47 milionům v tomto roce.

Bývalý prezident Nijazov trochu zvyšoval geologické možnosti, a proto jeho názor, že Turkmenistán má jen v nalezišti Jižní Jolotanja kolem 7 trilionů m³ je nutno upravit na reálných 1,5 trilionu. Ale tato země má k roku 2006 kolem 6,7 trilionů v 139 nalezištích na povrchu a 400 miliard m³ v 10 mořských nalezištích v Kaspickém moři.

Pokud vezmeme v úvahu současné geologické ocenění, tak Turkmenistán má kolem 22 trilionů m³ plynu s tím, že v současné době je rozpracováno 54 nalezišť, ve kterých je 2,7 miliardy m³.

Kdo má zájem o spolupráci s Turkmeny při těžbě plynu? Tak kromě Gazpromu a čínského CNPC také další ruská společnost ITERA, dále indická ONGC, německý Wintershall, Dánská Maersko Oil, ... Vzhledem k faktu, že již mnohem dříve a velmi úspěšně v těžbě ropy začaly působit silné firmy, jako jsou anglo-arabská Dragon Oil a malajská Petronas Charigali, je reálný předpoklad v úspěchu i pro plynárenské zájemce.

GAZPROM – STATISTIKA

Celkový objem těžby plynu Gazpromu dosáhl v roce 2006 celkem 602,23 miliard m³ plynu, z toho:

- Gazprom 556,48 miliard m³,
- Ropné společnosti 58,43 miliard m³,
- Ostatní, nezávislí 47,32 miliard m³.

Celkově je to o 20 miliard více než v roce 2005.

Zajímavý je rovněž pohled na firemní skladbu ropných společností, těžících plyn:

- Surgutněftgaz 14,6 miliard m³,
- Kuklil 14,1 miliard m³,
- Rosněfť 13,5 miliard m³,
- TNK-BP 8,6 miliard m³,
- Rusněfť 1,5 miliard m³.

K dalším nezávislým producentům patří především NOVATEK s 28,7 miliardami.

Více než 60 % z těžby, tj. 398,4 miliard bylo dodáno na vnitřní trh, z toho 157,5 miliard pro ruskou energetickou firmu RAO ES (typ našeho ČEZu).

Průměrná spotřební cena (bez obyvatel) byla 1 176 RUB za 1 tisíc kubíků, což je při kursu 1 EUR = 30 Rub asi 39 EUR za 1 000 kubíků a pro obyvatelstvo bez DPH je to cena 29 EUR.

Pokud vezmeme údaje z Státního celního správy RF, pak vychází, že za každých 1 000 m³

Jméno projektu	Kapacita (bcm/r)	Délka (km)	Započetí
Stávající exportní kapacita			
Plynovody přes Ukrajinu	175	>5000	1967 - 83
Yamal - Europe	33	>4000	1999
Blue Stream	16*	1213	2003
Celkem	199	(stávající kapacita)	
Plánovaná exportní kapacita			
Nord Stream	55	3000	2010
Celkem	55	(plánovaná kapacita)	

* V současnosti zásobuje 7,5 bcm/r, plná kapacita bude dosažena v roce 2010

Tabulka 4: Stávající a plánované exportní kapacity z Ruské federace

Obrázek 1: Stávající a plánované plynovody do Evropy

Zdroj: Gazprom

exportovaného plynu Rusko obdrželo 235 dolarů (v průměru za 11 měsíců).

Jaký je předpoklad na rok 2007? Podle expertů by měla těžba dosáhnout 668 miliard.

SOUČASNÉ EVROPSKÉ CESTY GAZPROMU A PLÁN NA VÝSTAVBU NOVÉHO

Aby využila rostoucích exportních příležitostí, plánuje společnost Gazprom výstavbu nového plynovodu s kapacitou 55 bcm/rok.

Nord Stream

Realizace Baltského nebo, přesněji Severního, plynovodu je zvláštní téma, o kterém toho bude ještě mnoho napsáno. Ale alespoň ve stručnosti: 8. září 2005 podepsaly společnosti Gazprom, BASF a E.ON za účasti ruského prezidenta Putina a německého kanc-

léře Schrödera základní smlouvu o výstavbě Severoevropského plynovodu (Nord Stream) přes Baltské moře.

- Délka (část v moři) 1 200 km
- Kapacita 55 bcm (dva plynovody)
- Rok spuštění 2010 (první plynovod)
- Kapitálové investice více než 4 mld. €
- Kapitálová struktura:
 - Gazprom 51%
 - BASF 24,5%
 - E.ON 24,5%

Participace společnosti Gasunie v projektu Nord Stream je ve fázi vyjednávání v souladu s memorandem, které podepsaly společnosti Gazprom a Gasunie v říjnu 2006 a které se týká projektů Nord Stream a BBL.

Projekt Nord Stream má strategický význam pro Rusko a Evropu vzhledem k tomu, že:

Obrázek 2: Projekt Nord Stream

Zdroj: Gazprom

tento projekt je spojen i s těžbou řady vzácných chemických prvků a minerálů. Jen pro dokreslení, na území, kde bude položen plynovod, jsou nesmírně významná naleziště mědi, zlata, stříbra, molybdenu, wolframu a rtuťi.

Těžba plynu z ložisek v západní Sibiři může dosáhnout 670 miliard, ve východní Sibiři do 120 miliard a na Dálném Východě do 30 miliard za rok. Tyto objemy by uspokojili požadavky jak vnitřního trhu, tak i Evropy, Číny, Indie, ale také USA. Zatím hlavním faktorem nepovolujícím export do Číny je to, že nejsou postaveny nutné plynárenské sítě. Ale již k roku 2020 se předpokládá export kolem 40 miliard do Číny a k 2030 do 60 miliard m³ za rok.

Při rozvoji těžby ve východní Sibiři a v Republice Sachalin po roce 2010 se jeví jako nejperspektivnější plynovod Čita-Charbin-Daljan-Peking, posléze až s perspektivou do Soulu. A také aspoň obrázkem vstup Gazpromu do projektu Sachalin II (viz obr. č. 4).

- poskytuje přímé propojení mezi ruskými dodavateli a evropskými koncovými zákazníky,
- zvyšuje spolehlivost a bezpečnost dodávek plynu do Evropy a snižuje tranzitní rizika,
- je v rámci dialogu a diskuse EU a Ruska o energii velkým krokem kupředu.

29.6.2007 na valné hromadě Gazpromu byla odsouhlasena konečná dohoda týkající se vstupu holandské plynárenské firmy Gasunie do realizačního týmu projektu Nord Stream.

Dohoda stanovuje povinnosti jednotlivých stran, konkrétně mluví o finančních nákladech v hodnotě 1,5 miliardy Eur, které každá ze stran musí vložit do konsorcia Nord Stream AG. Dále se dohodou stanovuje, že pokud investice přesáhnou hodnotu 7,377 miliard Eur, potom další vklad do konsorcia se bude pohybovat v hodnotě 30 % z celkové hodnoty vložených investic proporcionálně ke kapitálové struktuře.

Konečná struktura konsorcia však na zasedání valné hromady však ještě nebyla ukončena. Sporný bod byl spojen s aktivy firmy s nabídnutými Gazpromu Gasunii. (Gazprom neprojevil zájem o kapitálovou účast v plynovodu Balgzand Bacton Line – BBL, ale projevil zájem o účast v podzemních zásobnicích plynu nebo o jiné plynovody).

**Plynovod ALTAJ
a další plynovody
v asijsko – pacifické oblasti**

Velmi málo se ví o plynovodu ALTAJ. Tento plynovod má zcela jednoznačně širší „parametry“. Jednak jde o plynovod, který bude dodávat plyn do západního Mongolska, východního Kazachstánu a dojde až do Číny. To není vše,

GAZPROMEXPORT

V souladu s federálním zákonem „O vývozu zemního plynu“ přijatým v červenci 2006, je uděleno exkluzivní právo vývozu zemního plynu z Ruské federace společnosti *Gazpexport* (od 1. října 2006 – společnost přejmenovaná na *Gazpromexport*)

Základní informace o Gazpromexportu:

- Ústředí: Moskva, Rusko,
- 100 % dceřiná společnost koncernu Gazprom a jeho exportní divize,
- V současnosti vedoucí dovozce zemního plynu do Evropy,
- Dodavatel zemního plynu do 22 západní a středoevropských států,
- Obchodní aktivity zahrnují vývoz plynových kondenzátů, surové ropy, petroleje a petrochemických produktů.

Rok	Vývoz plynu do Evropy	Prodeje do Evropy
	(bcm)	(mld. USD)
2004	140,5	18,4
2005	147,0	26,1
2006	151,1	37,2
2006/2005	2,8%	42,50%
2006/2004	7,50%	102,20%

Tabulka 5: Vývoj vývozu zemního plynu Gazpromexportu do Evropy
Zdroj: Gazprom

Obrázek 3: Hlavní potenciální trhy pro ruský zemní plyn v asijsko-pacifické oblasti
Zdroj: Gazprom

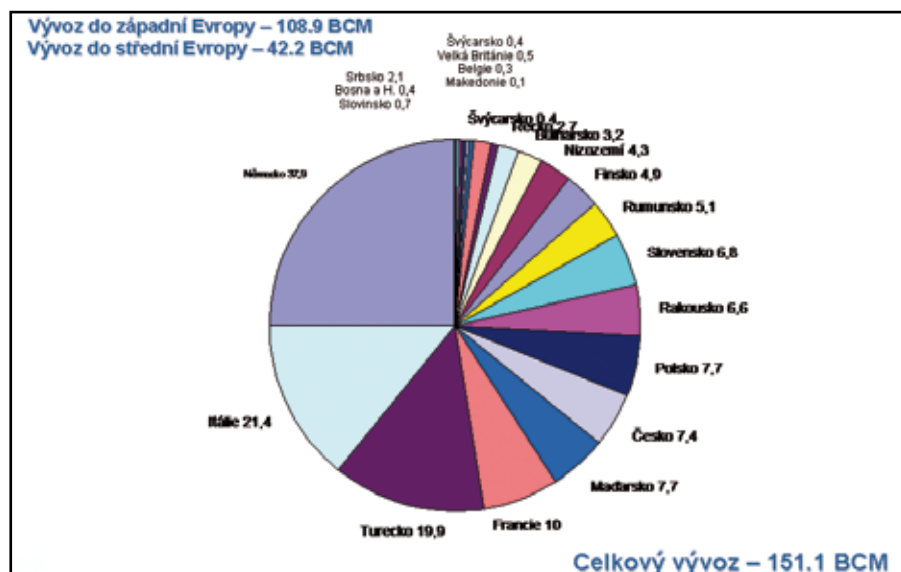

Obrázek 4: Vstup společnosti Gazprom do projektu Sakhalin-II
Zdroj: Gazprom

ZÁVĚR

O ruském plynárenství, o Gazpromu a o spolupráci v oblasti plynárenství lze na-

psat skutečně velmi mnoho. Ve svém článku jsem se snažil předložit některé informace, které v řadě případů nejsou známy naší široké plynárenské rodině.

Obrázek 5: Vývoz zemního plynu společností Gazprom dle států v roce 2006 (mimo státy bývalých SSSR)
Zdroj: Gazprom

O AUTOROVÍ:

Ing. HUGO KYSILKA po absolvování ČVUT, fakulty strojní, obor ekonomika průmyslu nastoupil v roce 1980 do PZO Strojimport Praha, kde se věnoval exportu obráběcích strojů. Celkem 19 let svého profesního působení strávil v Moskvě, v letech 1986-1991 jako delegát PZO Strojimport při obchodním oddělení Moskva, v letech 1991-1995 v moskevském zastoupení společnosti Tradeinvest a.s. Praha a konečně v letech 1995-2004 jako vedoucí reprezentace společnosti Transgas a.s. v Moskvě. Od roku 2004 do současnosti působí jako vice-president pro mezinárodní vztahy a investice společnosti VEMEX s.r.o.

Kontakt na autora:
kysilka@vemex.cz